

Силабус
навчальної дисципліни
Історія політичних і правових вчень
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма Право

Спеціальність 081 Право

Галузь знань 08 Право

Рівень вищої освіти перший(бакалавр)

Викладач (і)	Макаренко Тамара Петрівна
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/macarenko/
Контактний тел.	+380505136141
Е-mail викладача:	tamara_makarenko@ukr.net
Графік консультацій	Індивідуальний

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
4 / 120	20/6	18/4	82/110	екзамен

Семестр: осінній

Мова навчання: українська

Ключові слова: : історія політичні вчення, правові вчення, вчення про державу і право.

Мета та предмет курсу: Мета курсу – формування системи світоглядних засад студентів щодо розуміння природи і змісту понять «державна», «право», «закон», «демократичне суспільство», «громадянське суспільство», «державно-правовий режим» тощо; загальних закономірностей виникнення й розвитку держави і права; з'ясування їх сутності, визначення можливих перспектив їх подальшої еволюції. Предметом вивчення є сукупність ідей, доктрин, теорій (які дають цілісне уявлення про суть і форми влади, політики, права, держави), закономірності їх виникнення, розвитку та функціонування, їх місце і роль у житті суспільства та людини.

Компетентності та програмні результати навчання:

№	Програмні компетентності	Компетентності	Результати навчання
1	Загальні	ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	ПРН2. Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини. ПРН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.
2	Фахові	СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему. СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.	ПРН4. Знати та розуміти основи права Європейського Союзу. ПРН5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю. ПРН6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.

			ПРН21. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.
--	--	--	--

Зміст курсу:

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Політичні і правові вчення у Стародавній Греції. Політична і правова думка Стародавнього Риму.

Політична думка Давньої Греції: загальна характеристика. Вчення Платона про ідеальну державу. Політико-правові ідеї Аристотеля. Софісти та їх роль у розвитку правової думки. Вчення стоїків про природне право. Політична думка Стародавнього Риму: загальна характеристика. Ідеї Цицерона про державу і право. Римське право як основа європейської правової традиції. Концепція природного права у римській думці. Вплив античної політико-правової думки на сучасність.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Політичні і правові вчення в Західній Європі в період виникнення та розвитку феодалізму. Державно-правова думка Арабського Сходу.

Особливості політико-правової думки середньовічної Європи. Теологічні концепції держави і права. Вчення Фоми Аквінського про державу і закон. Ідея божественного походження влади. Роль церкви у формуванні правових ідей. Політико-правова думка Арабського Сходу. Вчення Ібн Хальдун. Ісламське право (шаріат) як система норм. Держава і влада у мусульманській традиції. Вплив східної думки на європейську правову культуру.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Політичні та правові вчення епохи Відродження та Реформації.

Загальна характеристика політико-правових ідей Відродження. Вчення Нікколо Макіавеллі про державу і владу. Ідеї світської держави. Політичні погляди Томаса Мор. Вчення Жан Боден про суверенітет. Реформація та її вплив на політичну думку. Ідеї Мартіна Лютера. Вчення Жан Кальвін. Розвиток ідей прав і свобод людини. Значення епохи для формування сучасного права.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Політичні та правові вчення в Голландії та Англії в період раних буржуазних революцій.

Історичні передумови буржуазних революцій. Політичні ідеї Гуго Гроція. Теорія природного права і міжнародного права. Вчення Томаса Гоббса. Концепція суспільного договору. Політичні ідеї Джона Локка. Ідея поділу влади. Формування лібералізму. Правові наслідки революцій. Вплив англійських і голландських ідей на Європу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. Політичні та правові вчення європейського Просвітництва.

Загальна характеристика епохи Просвітництва. Вчення Шарль Луї Монтеск'є. Теорія поділу влади. Політичні ідеї Жан-Жака Руссо. Теорія народного суверенітету. Ідеї Вольтера. Розвиток концепції прав людини. Вплив Просвітництва на революції. Формування демократичних ідей. Значення для сучасної правової держави.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. Політико-правові вчення в Німеччині наприкінці XVIII – на початку XIX ст.

Особливості німецької класичної філософії. Вчення Іммануїла Канта про право і державу. Ідея правової держави. Вчення Георга Гегеля. Держава як вища форма розвитку

суспільства. Свобода і право у німецькій філософії. Етичні основи права. Вплив німецької думки на Європу. Розвиток теорії держави. Значення для сучасної юриспруденції.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. Політична думка в США в Період війни за незалежність.

Історичні передумови війни за незалежність. Політичні ідеї американської революції. Вчення Томаса Джефферсона. Декларація незалежності США. Ідеї Джеймса Медісона. Конституція США: основні принципи. Федералізм як форма державного устрою. Права і свободи громадян. Вплив європейських ідей на США. Значення американської революції.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8. Європейська політико-правова думка першої половини XIX ст.

Загальна характеристика політичної думки XIX ст. Лібералізм як політико-правова течія. Консерватизм у Європі. Соціалістичні ідеї раннього періоду. Вчення Алексіс де Токвіль. Демократія та її розвиток. Роль держави у суспільстві. Ідеї громадського суспільства. Правова держава. Політичні реформи в Європі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 9. Політико-правові вчення в Західній Європі в другій половині XIX ст.

Розвиток політичної думки у другій половині XIX ст. Марксизм як політико-правове вчення. Ідеї Карл Маркс. Вчення Фрідріха Енгельса. Соціал-демократичні ідеї. Розвиток правової науки. Позитивізм у праві. Держава і право в індустріальному суспільстві. Соціальні реформи. Вплив на сучасні політичні системи.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 10. Розвиток політико-правових вчень в Україні в XIV- XIX ст. Політичні і правові вчення в Україні в XIX-XX ст.

Політико-правова думка Київської Русі та Галицько-Волинської держави. Ідеї державності в козацьку добу. Конституція Пилипа Орлика. Політичні ідеї українських мислителів XVIII ст. Вчення Михайла Драгоманова. Ідеї Івана Франка. Політична думка Михайла Грушевського. Національна ідея та державність. Розвиток правової думки у XX ст. Значення української політико-правової спадщини.

Методи навчання: Поєднання традиційних і нетрадиційних методів навчання з використанням інноваційних технологій:

Словесні: лекції (тематична/проблемна), пояснення, проблемна бесіда, дискусія, мозковий штурм, інтелект-карти тощо.

Наочні: пояснювально-ілюстративний метод, показ і обговорення навчальної презентації тощо.

Практичні: ситуаційні дослідження, метод кейсів, метод моделювання практичних ситуацій, розв'язування психологічних задач, професійно-зорієнтованих ситуацій, робота в малих групах, виконання практичних вправ тощо.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Своєчасне виконання практичних завдань та самостійної роботи є обов'язковим. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Відпрацювання тем курсу, що були пропущені або не підготовлені, відбувається на консультаціях згідно графіку.

Політика щодо академічної доброчесності. Дотримання норм академічної доброчесності є загальною вимогою для студентів БДПУ згідно з Положенням про академічну доброчесність у БДПУ. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не

обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. При повторних порушеннях, беручи до уваги моральний аспект проблеми, до студента можуть бути застосовані дисциплінарні заходи. При виконанні письмових робіт не допустимим є порушення академічної доброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в роботах є підставою для їх незарахування викладачем. Списування під час підсумкового контролю знань заборонені. Здобувачі освіти, які отримали незадовільну підсумкову оцінку мають право на перескладання у встановлені терміни.

Політика щодо використання штучного інтелекту. У рамках курсу "Історія політичних і правових вчень", ви можете відповідально використовувати інструменти штучного інтелекту (ШІ) для підвищення ефективності навчання, наприклад, для попереднього структурування навчальних матеріалів, підтримки мовних компетентностей або пошуку та узагальнення великих обсягів інформації з нормативно-правових актів. З огляду на специфіку освітнього законодавства, ви зобов'язані здійснювати критичну верифікацію всіх згенерованих ШІ виходів, особливо щодо цитувань та правових положень, оскільки системи ГШІ можуть генерувати недостовірні факти або вигадані посилання ("галюцинації"), що є неприпустимим у сфері професійної юридичної відповідальності. Наголошую, що основним принципом є повна прозорість: у всіх позааудиторних письмових роботах необхідно обов'язково розкривати внесок ШІ, використовуючи стандарт GAIDeT, зазначаючи інструмент та делеговані завдання; при цьому відповідальність за зміст та академічну доброчесність роботи завжди несе лише здобувач. Ми заохочуємо вас інтегрувати ці технології для формування ШІ-грамотності, але кінцеве оцінювання завжди базуватиметься на демонстрації вашої індивідуальної здатності до аналізу та застосування освітнього законодавства.

Політика щодо відвідування. Очікується, що всі здобувачі вищої освіти відвідають лекційні та практичні заняття курсу. За об'єктивних причин (хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування тощо) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із викладачем. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів, визначених для виконання усіх видів письмових робіт, передбачених курсом.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: вивчення дисципліни передбачає використання мультимедійного обладнання, комп'ютерної техніки та пакетів прикладних програм Microsoft Power Point, Microsoft Office Excel, Microsoft Word, Moodle, Zoom.

Система оцінювання та вимоги: Підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою з наступним переведенням у шкалу ECTS. Бали нараховуються за виконання завдань аудиторної роботи, практичних робіт, тестів, індивідуальних завдань, самостійної роботи. Для кожного здобувача вищої освіти інформація про критерії оцінювання та його успішність доступна у Moodle. Підсумковий контроль відбувається у формі заліку.

Максимальна оцінка навчальних досягнень здобувача

1. Максимальна сума балів поточного контролю (практичні та самостійні роботи) – 50 балів.
2. Максимальна сума балів підсумкового контролю (екзамен) – 50 балів.
3. Максимальна сума балів за навчальну дисципліну (підсумкове оцінювання) – 100 балів (за університетською шкалою та шкалою ECTS).

Для оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти застосовується внутрішня університетська шкала. Мінімальний пороговий рівень оцінки з освітньої компоненти є єдиним в Університеті, не залежить від форм і методів оцінювання, складає 50 балів.

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація)

Базова:

1. Демиденко Г.Г. Історія вчень про державу і право: навчальний посібник Х.: Консум, 2004. 432 с.
2. Демиденко Г.Г., Петришин О.В. Історія вчень про державу і право. Хрестоматія (6-те вид., доповн. і змінене). Х., 2014. 928 с.
3. Історія вчень про державу і право: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл./ за ред. Г.Г. Демиденка, О.В. Петришина. Х.: Право, 2009. 256 с.
4. Історія вчень про державу і право/ О.І. Осауленко, А.О. Осауленко, В.К. Гіжевський. К.: ФОП Ліпкан О.О., 2010. 196 с.
5. Кормич А.І. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. К.: Правова єдність, 2009. 310 с.
6. Крестовська Н.М. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. Х.: ТОВ «Одісей», 2008.
7. Марчук В.П. Історія політичних і правових вчень: навч. посіб. К.: Вид. дім «Персонал», 2009. 478 с.
8. Мірошніченко М.І., Мірошніченко В.І. Історія вчень про державу і право. Навчальний посібник. К., 2001. 224 с.
9. Мироненко О.М., Горбатенко В.П. Історія вчень про державу і право: навч. посіб./ К.: Академія, 2010. 454 с.
10. Орач Є.М. історія політичних і правових вчень: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2005. 560 с.
11. Сердюк О.О., Соловійова В.В., антошкіна В.К. Історія вчень про державу і право: підручник. Донецьк: Юго-Восток, 2012. 291 с.
12. Трофанчук Г.Л. Історія вчень про державу і право: навчальний посібник для дистанційного навчання. К.: Ун-т «Україна», 2004. 210 с.
13. Історія вчень про державу і право. Частина 1. Політико-правова думка Стародавнього світу і середньовіччя [текст]: Хрестоматія: у 4-х частинах [укладач В.В. Сухонос]; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 149 с.

Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2004. 464 с.

Допоміжна:

14. Аристотель Нікомахова етика. К.: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
15. Аристотель. Політика. К.: Основи, 2000. 239 с.
16. Аквінський Фома. Коментарі до Аристотелевої «Політики»// Пер. з лат. О.Кислюка. К.: Основи, 2000. 795 с.
17. Антологія мирової політичної думки: в 5-ти тт. Т.1. Зарубежна політична думка: історія та еволюція. М.: Мысль, 1997. 832 с.
18. Антологія мирової політичної думки: в 5-ти тт. Т.2. Зарубежна політична думка: XX століття. М.: Мысль, 1997. 830 с.
19. Антологія мирової політичної думки: в 5-ти тт. Т.3. Політична думка в Росії: X – перша половина 19 століття. М.: Мысль, 1997. 798 с.
20. Антологія мирової політичної думки: в 5-ти тт. Т.4. Політична думка в Росії: друга половина 19-20 століття. М.: Мысль, 1997. 829 с.
21. Антологія мирової політичної думки: в 5-ти тт. Т.5. Політичні документи. М.: Мысль, 1997. 765 с.
22. Азаркин Н.М. Ш.Л.Монтескьє: з історії політичної та правової думки. М.: Юрид.літ., 1988. 158 с.
23. Гегель Георг В.Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Пер. з нім. Р.Осадчука та М.Кушніра. К.: Юніверс, 2000. 336 с.
24. Гоббс Томас Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Пер.з англ. К.: Дух і Літера, 2000. 600 с.
25. Гроцій Гуго. О праві війни та миру: Репринт с изд.1956 // Под общ.ред. С.Б.Крылова. М.: Ладомир, 1994. 868 с.
26. Енгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави // Маркс Карл, Енгельс Фрідріх. Твори. Т.21. К.: Політвидав України, 1964. с.23-171.
27. Енциклопедія політичної думки / Переклад з англ. за ред. Наталії Лисюк. К.: Дух і Літера, 2000. 467с.
28. Кант Іммануїл. К вічному миру // Кант Іммануїл. Сочинення: в 6-ти томах. Т.6. С.257-309.
29. Консерватизм: Антологія / Упор.Олег Проценко, Василь Лісовий. К.: Смолоскип, 1998. 598 с.
30. Лібералізм: Антологія / Упор.Олег Проценко, Василь Лісовий. К.: Смолоскип, 2002. 1126 с.
31. Локк Джон. Два трактати про врядування. К.: Основи, 2001. 265 с.
32. Макіавеллі Ніколло. Державець. / Пер. з італ.А.Перепаді. К.: Основи, 1998. С.393-463.
33. Мор Томас. Утопія. Кампанелла Томазо. Місто Сонця. К.: Дніпро, 1988. 207 с.
34. Монтескьє Ш.Л. О дусе законів / Пер. А.Матешука. М.: Мысль, 1999. 674 с.
35. Утопія та утопічне мислення: Антологія зарубіжної літератури. М.: Прогресс, 1991. 405 с.
36. Руссо Жан-Жак. Про суспільну угоду або Принципи політичного права / Довідк. мат. О.І.Хоми. К.: port-royal, 1998. 348 с.
37. Фихте І.Г. Закрите торгове державство // Фихте І.Г. Сочинення: в 2-х томах. Т.2. Спб.: Мифрил, 1993. С.225-357.
- Цицерон Марк Тулій. О державстві. О законах / Предисл. Е.И. Темнова. М.: Мысль, 1999. 782 с.

Інтернет-ресурси:

38. Адреси Web- серверів національних і українських бібліотек - <http://nbuv.gov.ua/internet/libweb.html>
39. Адреси електронної пошти бібліотек України - <http://www.lucl.kiev.ua/win/adresf.html>
40. Бібліотека Верховної Ради України - <http://www.rada.kiev.ua>
41. Бібліотеки та інформаційні центри - <http://www.rada.kiev.ua/LIBRARY/partners.html>
42. Бібліотеки Дніпропетровського національного університету - [http://www/comci.dsr.lp.ua/DSU/libraries](http://www.comci.dsr.lp.ua/DSU/libraries)
43. Бібліотека Сумського державного університету - <http://www.sumdu.edu.ua/pages/library/>
44. Державна бібліотека України для юнацтва - <http://www.ukrlibworld.kiev.ua/uni/>
45. Державна науково-технічна бібліотека України - <http://www.gntb.n-t.org>
46. Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н.К.Крупської - <http://www.library.donetsk.ua>
47. Електронна бібліотека Київського національного університету імені Тараса Шевченка - <http://www.scilib.univ.kiev.ua>
48. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І.Чижевського - <http://www.library.online.kr.ua>
49. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О.М.Горького - <http://www.library.lg.ua>
50. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника - <http://www.lsl.lviv.ua>
51. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка - <http://www.lib-du.univ.kiev.ua>
52. Наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія - <http://www.ukma.kiev.ua>
53. Наукова бібліотека Таврійського національного університету - <http://www.lib.crimea.edu>
54. Наукова бібліотека Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя - <http://www.tu.edu.te.ua/library/>
55. Науково-технічна бібліотека Донецького державного технічного університету - <http://www.library.dgtu.donetsk.ua>
56. Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету України. Київський політехнічний університет - <http://www.library.ntu-kpi.kiev.ua>
57. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
58. Національна парламентська бібліотека України - <http://www.nplu.kiev.ua>
59. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки - <http://www.lucl.kiev.ua>
60. Українська бібліотечка - <http://www.library.uazone.net>
61. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна - <http://www.univer.kharkov.ua>
62. Українсько-європейський консультативний центр (UEPLAC) - <http://www.ueplac.kiev.ua>
63. Український незалежний центр політичних досліджень - <http://www.UCIPR.KIEV.UA>